

ΟΤΑΝ Η ΣΚΕΨΗ ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ: Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ

Μάριος Σαρρής

Μετά την τουρκική εισβολή, και τα δεδομένα που δημιούργησε επί του εδάφους, η Ελληνική Κυπριακή πλευρά προχώρησε στον «ιστορικό συμβιβασμό» της δικαιοδικής διζωνικής ομοσπονδίας (ΔΔΟ) όπως αυτή κωδικοποιήθηκε στις συμφωνίες κορυφής Μακαρίου-Ντενκτάς και Κυπριανού-Ντενκτάς. Η παραχώρηση αυτή ήταν άκριτη και βεβιασμένη τουλάχιστον από την άποψη της διαπραγματευτικής τακτικής. Μπορεί η νέα de facto κατάσταση του γεωγραφικού διαχωρισμού των δύο Κοινοτήτων να επέβαλλε την αναπροσαρμογή των όρων του ενιαίου δικαιοδικού κράτους που είχε συμφωνηθεί το 1960, αλλά η αρχική διαπραγματευτική θέση της Ελληνικής πλευράς όφειλε λογικά να είναι το ενιαίο δικαιοδικό κράτος με τοπική διοικητική αυτονομία (local autonomy) για τους Τούρκους πολίτες της Δημοκρατίας στον βορρά. Παρακάμψαμε διαπραγματευτικά μια ρεαλιστική εκδοχή της προσαρμογής μας στα τετελεσμένα του εθνικού διαχωρισμού η οποία θα ήταν σαφέστερα ευνοϊκότερη για την Ελληνική Κοινότητα. Στη νεαρή ακόμα Δημοκρατία της Κύπρου, και στην απουσία διπλωματικής παράδοσης, οι άνθρωποι που στελέχωναν τα επιτελεία Μακαρίου και Κυπριανού φαίνεται ότι απλά δεν το σκέφτηκαν.

Η δυναμική του *σκέπτεσθαι* είναι απόλυτα συνυφασμένη με τον πλουραλιστικό χαρακτήρα της δημόσιας σφαίρας. Ακόμη περισσότερο, η δυνατότητα να *σκέπτεσαι πρωτογενώς* καθορίζεται από τον βαθμό στον οποίο το ιδεολογικό σύστημα μιας χώρας επιτρέπει και ενθαρρύνει την πρωτογενή παραγωγή σκέψης. Στην δική μας περίπτωση, ο ηγεμονικός λόγος της πολιτικής ελίτ περιστρεφόταν για δεκαετίες γύρω από το σύνθημα της ΔΔΟ το οποίο παρέμενε πάντα χωρίς ουσιαστικό πολιτικό περιεχόμενο. Όταν οι πολίτες ήρθαν αντιμέτωποι με την πολιτική ουσία της ΔΔΟ στο δημοψήφισμα για το σχέδιο Ανάν, το ιδεολογικό σύστημα ανασυντάχθηκε με την προσθήκη της ουράς «με το σωστό περιεχόμενο». Το «σωστό περιεχόμενο» παρέμεινε και πάλι αδιευκρίνιστο και φευγαλέο ενώ κάποιοι συνέχισαν να κτίζουν πολιτικές καριέρες στην ασάφεια των ιδεολογικών

τους σχημάτων. Η ΔΔΟ μας ξέμεινε ως το κυρίαρχο ιδεολογικό σχήμα και οποιαδήποτε απόπειρα κριτικής αμφισβήτησης της ερχόταν αντιμέτωπη με την πνευματική τρομοκρατία ενός μεγάλου μέρους της καθεστηκυίας πολιτικής τάξης. Είναι η ίδια πνευματική τρομοκρατία την οποία υπέστησαν όλοι εκείνοι οι βδελυροί «ανθέλληνες» που στην περίοδο 1960-1967 τόλμησαν να μιλήσουν για την ανάγκη να αγκαλιαστεί η νεαρή Δημοκρατία και να εγκαταλειφθεί η ρητορική της Ένωσης. Τότε, όπως και τώρα, η δημόσια μας σφαίρα, προϊόν της μονολιθικής μας σκέψης, δεν χωρούσε παρεκκλίσεις που εκκινούσαν από «εθνικούς μειοδότες» με «αλλότρια συμφέροντα».

Τα χρόνια βέβαια πέρασαν, οι πρόσφυγες πέθαναν, η γη τους κτίστηκε, οι αγνοούμενοι ξεθάφτηκαν και οι επαγγελματίες ακτιβιστές του «μακροχρόνιου αγώνα» οργανώνουν νέες κινητοποιήσεις ενόψει εποίκισμου των Βαρωσίων. Κάτι καινούργιο όμως έχει αρχίσει να αναδύεται στον πολιτικό ορίζοντα της μακαρίας νήσου. Υπό το βάρος μιας σειράς αρνητικών εξελίξεων, εμφανίστηκαν τα τελευταία χρόνια τα πρώτα ψήγματα κριτικού αναθεωρητισμού στη δημόσια σφαίρα. Από τα ιστορικά κόμματα της Δημοκρατίας, πρώτη η ΕΔΕΚ, υπό την ηγεσία του Μαρίνου Σιζόπουλου, στράφηκε επίσημα στο αίτημα για ενιαίο κράτος. Πολύ πιο πρόσφατα, ο Νίκος Αναστασιάδης φέρεται από δημοσιεύματα και δηλώσεις των πολιτικών του αντιπάλων να έχει βολιδοσκοπήσει τους τρεις κύριους διαμορφωτές της κοινής γνώμης (opinion leaders) στον χώρο της δεξιάς για το ενδεχόμενο της λύσης των δύο κρατών. Τονίζω τον όρο «φέρεται» διότι ούτε αυτόπτης μάρτυρας υπήρξα αυτών των βολιδοσκοπήσεων, ούτε αποδεικτικά στοιχεία διαθέτω. Σε κάθε περίπτωση, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ενήργησε σοφά με το να λειτουργήσει παρασκηνιακά. Και αν όντως βολιδοσκόπησε το ενδεχόμενο λύσης των δύο κρατών, φαίνεται να εισέπραξε από τους δύο αρχισυντάκτες και τον Αρχιεπίσκοπο αρνητικές αντιδράσεις. Με τον πραγματισμό που τον χαρακτηρίζει, ο Νίκος Αναστασιάδης αναθεώρησε πολιτικά το υπό εξέταση ενδεχόμενο. Τελευταίος στην σειρά των γενναίων, ο Αναπληρωτής Πρόεδρος του Δημοκρατικού Συναγερμού, σε ένα αμφιλεγόμενο άρθρο του στην Καθημερινή, μίλησε σιβυλλικά για την ανάγκη ενός «νέου πολιτικού ρεαλισμού». Δεν επιθυμώ να αποδώσω περιεχόμενο στην πρόταση του Χάρη Γεωργιάδη, όπως άλλοι έσπευσαν να πράξουν, διότι απλά δεν γνωρίζω εάν αναφερόταν στην λύση του ενιαίου κράτους ή των δύο κρατών. Όπως και στην περίπτωση του Προέδρου Αναστασιάδη, κάτι τέτοιο θα ήταν εκ μέρους μου πολιτικά ανέντιμο και ακαδημαϊκά αντιδεοντολογικό. Εναπόκειται στον ίδιο τον κύριο Γεωργιάδη να διευκρινίσει περαιτέρω τις θέσεις του όταν αυτός το κρίνει πολιτικά σκόπιμο και στον βαθμό που αυτός θεωρεί ότι είναι επαρκές. Θέλω όμως να σημειώσω τον καταιγισμό των πολιτικών επιθέσεων και χαρακτηρισμών τους οποίους όλοι οι πιο πάνω υπέστησαν από ένα ιδεολογικό σύστημα το οποίο απλά αρνείται να σεβαστεί το δικαίωμα στη διαφορετική πολιτική σκέψη. Οι εδεκίτες έγιναν ξαφνικά «ελαμίτες», ο Πρόεδρος θεωρήθηκε «επικίνδυνος» και ο Χάρης Γεωργιάδης κατηγορήθηκε ότι είναι

θιασώτης της σχολής Μακαρίου στο Κυπριακό!!! Με την εμφάνιση των πρώτων ρηγμάτων στην θεολογία της πολιτικής μας ορθοδοξίας, το κυρίαρχο ιδεολογικό σύστημα λύσσαξε εναντίον των νεοφανών αιρέσεων.

Η πρόσφατη δήλωση πολιτικής για το Κυπριακό του Ανδρέα Θεοφάνους υπήρξε το επιστέγασμα ενός αγώνα διεκδίκησης του δικαιώματος στην διαφορετική πολιτική σκέψη. Ο Καθηγητής Θεοφάνους κουβαλά στις πλάτες του δεκαετίες ακαδημαϊκής ενασχόλησης με το Κυπριακό ζήτημα. Σε περιόδους κρίσιμες τόσο στην πρόσφατη πολιτική όσο και στην πρόσφατη οικονομική ιστορία της Κύπρου, ο Θεοφάνους πήρε δημόσιες πολιτικές θέσεις όταν άλλοι κρύφτηκαν στους πύργους της ακαδημαϊκής τους ανεξαρτησίας. Είναι αρκετά εύκολο να συμφωνεί ή να διαφωνεί κάποιος με τις συνήθως τολμηρές προτάσεις του Καθηγητή. Είναι όμως δυσκολότερο να εκτιμηθεί ο μοναχικός αγώνας ενός ανθρώπου όταν στρέφεται ενάντια στο ιδεολογικό σύστημα μιας ολόκληρης πολιτικής νομενκλατούρας. Στην περίπτωση του κυπριακού ζητήματος, ο Ανδρέας Θεοφάνους εκπροσωπεί ένα ακόμα κρίκο στην αλυσίδα των δημόσιων προσώπων που τόλμησαν να *σκεφτούν διαφορετικά*. Διαφέρει όμως από όσους αναφέρθηκαν πιο πάνω κατά δύο πολύ σημαντικούς τρόπους.

Κατά πρώτο, η νέα πρόταση του Θεοφάνους είναι μια ολιστική πρόταση πολιτικής για το κυπριακό που δεν αρκείται σε γενικότητες. Έχει συγκεκριμένο συνεκτικό περιεχόμενο εφ' όλης της ύλης του κυπριακού ζητήματος το οποίο εξηγείται στον αναγνώστη απλά, διεξοδικά και αναλυτικά. Οι λεπτομερείς προτάσεις του Καθηγητή αφορούν στην μεθοδολογία της λύσης, στην συνταγματική μετεξέλιξη της Δημοκρατίας της Κύπρου, στις εγγυήσεις και τα στρατεύματα, στην προεδρία και την διακυβέρνηση, στην δικαστική εξουσία, στην δικοινοτικότητα, στην οικονομία, στην δημογραφία, στο εδαφικό και περιουσιακό και στην συνεργασία των Κοινοτήτων. Ο ίδιος ο Θεοφάνους αναγνωρίζει ότι η απουσία συγκεκριμένου πολιτικού αφηγήματος για το κυπριακό από την ελληνική πλευρά έχει συντελέσει στην απώλεια του ηθικού μας ερείσματος μετά το δημοψήφισμα για το σχέδιο Ανάν. Όσοι κατά καιρούς είχαν αντιστρατευτεί την λύση της ΔΔΟ, δεν είχαν τίποτα συγκεκριμένο να αντιπροτείνουν ούτε στο εξωτερικό ούτε στο εσωτερικό. Ο Θεοφάνους έχει.

Κατά ένα δεύτερο τρόπο, η πρόταση πολιτικής του Ανδρέα Θεοφάνους διαφέρει από τις προηγούμενες διότι παραμένει στο πλαίσιο της ομοσπονδίας. Ο Καθηγητής καινοτομεί στον βαθμό που επιχειρεί να ανακτήσει την ενδιάμεση θέση ανάμεσα στο ενιαίο δικοινοτικό κράτος και την ΔΔΟ. Αυτή είναι η θέση την οποία απερίσκεπτα απωλέσαμε διαπραγματευτικά την δεκαετία του 1970. Ακόμα και αν περιοριστούμε στο επίπεδο της διαπραγματευτικής τακτικής, εξηγεί ο Καθηγητής, η πρόσφατη υπαναχώρηση των Τούρκων στη λύση των δύο κρατών επιτάσσει ανάλογη αναδίπλωση της ελληνικής πλευράς. Ο Θεοφάνους προειδοποιεί ότι αν

αυτή η αναδίπλωση δεν συντελεστεί τώρα, η επόμενη απόπειρα γεφύρωσης των θέσεων των δύο πλευρών θα μας φέρει διπλωματικά αντιμέτωπους με το χειρότερο για την ελληνική πλευρά σενάριο που είναι ο συμβιβασμός της συνομοσπονδίας. Για αυτό, αλλά και για λόγους πολιτικής ουσίας, ο Ανδρέας Θεοφάνους αντιπροτείνει ένα μοντέλο πολύ-περιφερειακής ομοσπονδίας σε μια προσπάθεια να εξουδετερώσει τους δυνητικούς κινδύνους που εμπεριέχει η συνταγματικά αδόκιμη αντίληψη της «διζωνικότητας». Χαρακτηριστικά, εισηγείται την ύπαρξη έξι περιφερειών αντί των δύο συνιστώντων κρατών:

«Εάν η τουρκοκυπριακή κοινότητα επιμένει σε μια αδιαίρετη περιφέρεια υπό τη διοίκηση της αυτό να γίνει αποδεκτό. Επαναλαμβάνεται, όμως, ότι θα πρόκειται για περιφέρεια και όχι για συνιστών κράτος. ... Η υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση περιφέρεια ... θα έχει την ευρύτερη δυνατή αυτονομία. Στην υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση περιοχή είναι δυνατό να υπάρξουν πέντε περιφέρειες.»

Βασισμένος στο συνταγματικό δίκαιο, ο Καθηγητής διευκρινίζει ότι αυτή η ρύθμιση ουδόλως συγκρούεται με την αρχή της «δικοινοτικότητας» του κράτους ή την αξίωση για «πολιτική ισότητα» των Κοινοτήτων εφόσον δεν θα επηρεάσει την σύνθεση της Άνω-Βουλής η οποία θα είναι 50-50.

Στο επίπεδο της μεθοδολογίας της λύσης, ο Ανδρέας Θεοφάνους επαναφέρει παλαιότερη του πρόταση για μια «εξελικτική διαδικασία». Και πάλι, η πρόταση του Καθηγητή δεν παραμένει κενή περιεχομένου. Εισηγείται συγκεκριμένα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τολμηρά μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης όπως η συνεκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων με ταυτόχρονη οριοθέτηση της ΑΟΖ της Δημοκρατίας της Κύπρου και της Τουρκίας, μετατροπή των κατεχομένων σε ευρωπαϊκή περιφέρεια (region) υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση με εφαρμογή του ευρωπαϊκού κεκτημένου, και λειτουργία του αεροδρομίου της Τύμπου και του λιμανιού της Αμμοχώστου υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και της ΕΕ με τρόπο που δεν θα επηρεάζεται αρνητικά το νομικό καθεστώς της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Με ένα πολιτικό ρεαλισμό που σπανίζει σε ακαδημαϊκούς, ο Ανδρέας Θεοφάνους αναγνωρίζει ότι πολλές από αυτές τις προτάσεις θα προσκρούσουν στην άρνηση της τουρκικής διπλωματίας. Δεν διστάζει να ισχυριστεί ότι σε μια τέτοια περίπτωση, η συνέχιση του status quo θα είναι αναπόφευκτη, αλλά θα έχει ανακτηθεί πολιτικά το ηθικό έρεισμα από την ελληνική πλευρά χωρίς να παραβιαστούν οι κόκκινες γραμμές ασφαλείας που επιτρέπουν την συνέχιση της Δημοκρατίας της Κύπρου. Σε τελευταία ανάλυση, ελάχιστος στόχος της ελληνικής πλευράς προσδιορίζεται από τον Θεοφάνους η προστασία και η ασφάλεια της ελεύθερης Κύπρου. Στο πλαίσιο αυτό τονίζει χωρίς μεγαλοϊδεατισμούς την ανάγκη ενίσχυσης όλων των συντελεστών ισχύος της Δημοκρατίας της Κύπρου. Είτε συμφωνεί κανείς είτε διαφωνεί με την προσέγγιση του Καθηγητή στο κυπριακό,

δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι αυτή συνιστά μια τομή στο πολιτικό *σκέπτεσθαι* του τόπου. Ενώ δεν αποκλίνει από την ορθοδοξία της ΔΔΟ όσο οι άλλες προτάσεις, *έχει κάτι νέο να μας πει* που είναι συγκροτημένο, συγκεκριμένο και καλά επεξεργασμένο. Σε αυτόν ακριβώς τον ρηξικέλευθο χαρακτήρα της πρότασης του συνίσταται και η προοπτική την οποία ανοίγει. Παρά τις δημοσίως διατυπωμένες θέσεις των ξένων, η δική μας λατρευτική προσήλωση στο τροπάρι της ΔΔΟ προκαλεί θυμηδία στο εξωτερικό και ανία στο εσωτερικό. Ο Ανδρέας Θεοφάνους έχει επαναδιεκδικήσει για όλους εμάς το δικαίωμα να *ξανασκεφτούμε*.